LÉTANALÍZIS ÉS PSZICHOANALÍZIS

Ludwig Binswanger és Sigmund Freud kapcsolata

Lubinszki Mária

„Az itt-lét annyi, mint a létet mondani,
kivinni belőle
a keservet
egy parancsokkal teljes pillantás távolába”[1]
(Martin Heidegger)

A Ludwig Binswanger által alapított létanalízis *(Daseinanalyse)* a freudi pszichoanalízisből, a husserli fenomenológiából és a heideggeri ontológiából fejlődött önálló terápiás irányzattá az 1940-es évektől, hazánkban azonban igen kevéssé ismert. Ennek oka lehet részben a nehezen érthető nyelvezet, részben a fogalmat övező bizonytalanság, amely egybemossa a létanalízist, az egzisztenciális analízist és az összes olyan terápiás megközelítést, mely az egzisztencialista filozófiából merítette irányelveit. A *Daseinanalyse* terminus magyarul „létanalízis”-nek fordítható, ez azonban nem adja vissza a német *Dasein* szó teljes jelentéstartományát. A *Dasein* a heideggeri filozófia kulcsfogalma, fordításában két alternatíva vált használatossá: egyrészt az *ittlét,*[2] másrészt a *jelenvalólét*[3] kifejezés, utalva az egzisztencia természetére: az ember „jelen” van a világban, „itt” van. A leghelyesebb fordítás tehát „jelenvalólét-analízis” lenne. A jelenvalólét legfontosabb minősége a gond. Az ember el van

[1] Heidegger 1995: 41.
[2] Fehér M. István-féle fordítás, lásd pl. Heidegger 1992.
[3] Vajda Mihály-féle fordítás, lásd pl. Heidegger 1989, 1995.

foglalva az élettel, gondban van önmagával, gondban van a világgal és másokkal, állásfoglalás nélkül él.[4] Már nem tudja, honnan hová tart. A létezés középpontba helyezésével az emberre irányuló kérdésfeltevés lényege radikálisan megváltozott: az emberi lét alapjainak új értelmet kellett keresni. A továbbiakban néhány fogalom tisztázása után a létanalízis keletkezéstörténetét érdemes szemügyre venni, elsősorban személyes oldalról, Ludwig Binswanger és Sigmund Freud kapcsolatának tükrében.

Egzisztenciális pszichoterápia és létanalízis

A létanalízist fontos megkülönböztetni az egzisztenciális, interperszonális és humanisztikus terápiáktól. Az egzisztenciális pszichoterápia „a terápia egy olyan dinamikus megközelítése, ami az egyén létében gyökerező félelmekre fókuszál”.[5] Olyan megközelítés, amely nem empirikus, hanem mélyen intuitív alapokon áll, az egzisztencialista filozófiára épülve. Elsősorban egy paradigmát nyújt, olyan értelmezési keretet, amely fenomenológiai természetéből adódóan nem empirikus jellegű, így komoly támadási felületet kínál a pszichoanalízis és a klinikai pszichológia tradíciói számára. Az egzisztenciális irányzat más típusú alapkonfliktusokra hívta fel a figyelmet: az abból fakadó konfliktusra, hogy az egyén létének adottságaival, bizonyos végső, megoldandó problémákkal szembesül.[6] Eltérő szemlélettel közelít az egyénben működő erőkhöz, motívumokhoz és szorongásokhoz, folyamatosan reflektálva a létet alapjaiban meghatározó problémákra: a halálra, a szabadságra, az elszigeteltségre és jelentésnélküliségre. Nincs szó egységes ideológiai iskoláról, képviselői is egzisztenciális irányultságú, de különböző iskolák hívei: Ludwig Binswanger, Viktor von Weizsäcker, Viktor von Gebsattel, Eugene Minkowski, Erwin Straus, Rollo May, Viktor Frankl, Irvin D. Yalom. Az egzisztenciális pszichoterápiát elsősorban az különbözteti meg más, az egzisztencialista filozófiából merítő terápiáktól, hogy az ember korlátaira, a lét tragikus dimenzióira fókuszál, a bizonytalanságtól és a nemléttől való félelemre, és nem a csúcsélményre, az önmegvalósításra.[7]

A létanalízist sokan keverik a Viktor Frankl-féle egzisztenciaanalízissel. Frankl egzisztenciális beállítottságú pszichiáterként az élet értelmére irányuló kérdést helyezte a terápia középpontjába, melyet a húszas években már logoterápiának nevezett. Irányzatát igyekezett megkülönböztetni Ludwig Binswangerétől mind elméleti, mind gyakorlati vonatkozásban. Binswanger volt a lét-

[4] Boeree 1997: 4.
[5] Yalom 2003: 8.
[6] Yalom 2003: 10.
[7] Yalom 2003: 19.

analitikus pszichiátria kezdeményezője; a pszichoanalízis és Husserl fenomenológiájának, valamint Heidegger intenzív tanulmányozásának hatására a 30-as években „fenomenológiai antropológiának" nevezte kutatási irányát.[8] Egy évtizeddel később, 1942. október 23-án egy berni előadása után a diszkusszióban Jakob Wyrsch pszichiáter Binswanger eljárását a létanalízis *(Daseinanalyse)* szóval illette;[9] Binswanger átvette tőle a fogalmat. Vajon hogyan keletkezhetett a létanalízis a pszichoanalízis és Husserl, Heidegger, Dilthey, Buber gondolatainak szintéziséből? A kérdés megválaszolásához vissza kell menni egészen a Binswanger családhoz, valamint Ludwig Binswanger és Sigmund Freud élethosszig tartó barátságához.

A Binswanger-dinasztia

Ludwig Binswanger 1881. április 13-án született a svájci Kreuzlingenben. A családban már komoly orvosi és pszichiáteri tradíciók uralkodtak: nagyapja, Ludwig Binswanger[10] alapította a Bellevue szanatóriumot, ideg- és elmegyógyintézetet Kreuzlingenben 1857-ben, és komoly szakmai hozzájárulást nyújtott az alzheimer kórral kapcsolatban. Nagybátyja, Otto Binswanger (1825–1929) a jénai egyetem pszichiátriai klinikájának vezetője és professzora volt, Friedrich Nietzschét is ő kezelte.[11] A nagyapa zsidó családból származott, és részt vett az 1848-as forradalomban is, beszédet mondott a müncheni városháza előtt. Gondolkodása a pszichiátriai kezelést illetően is forradalmi volt: az akkor még széles körben elterjedt kényszerítő eszközöket teljesen kizárta, helyette az intézményi kezelés és a családi ápolás kombinációjának megvalósításán fáradozott. Robert Binswanger (1850–1910), a legidősebb fia így ír édesapjáról: „Egész élete a betegei szolgálatából állt, a legnagyobb áldozatkészséggel szentelte magát nekik, és ezt teljes mértékben megkívánta a családjától és mindazoktól, akik a páciensek kezelésében és ápolásában részt vettek."[12] Az intézményből

[8] Condrau 2003.

[9] Fichtner 1992: XXIII.

[10] Ludwig Binswanger (1820. június 26. *Osterberg*–1880. augusztus 5. *Kreuzlingen*) gimnáziumi éveit Augsburgban töltötte 1835–1840 között, majd 1840–1845 között filozófiát és orvostudományt tanult Erlangenben, Münchenben és Heidelbergben. 1848–1849 között a tübingeni orvosi klinikán volt asszisztens, 1850–1857 között a münsterlingeni irrenanstaltot vezette. 1857-ben megalapította a Bellevue magánszanatóriumot, ahol családjával, a betegekkel együtt „terápiás közösségben élt". További irodalom: A. O. Kappeler 1880.

[11] Friedrich Nietzsche (1844–1900) 1888-ban még befejezte az *Ecce homo* című könyvét, melyet a patetikus hangvétel, és önmaga túlbecsülése jellemez. A nagyzási hóbort egy év múlva idegösszeomlássá fajult, ekkor éppen Torinóban tartózkodott. 1889. január közepén ment érte édesanyja, aki Jénába vitte Binswanger professzor klinikájára. Frenzel, I. (1993) 119.

[12] Robert Binswanger 1890, id. Fichtner 1992: XII.

egy szeretetteljes, nagy családot hozott létre, mely a gyógyulás komoly erőforrásává vált. A Bellevue klinika tizenöt pácienssel kezdett, 1879-re azonban ez a szám negyvenre nőtt.

Robert Binswanger, Ludwig édesapja szintén a Bellevue-t igazgatta 1880–1910 között, energikus volt és körültekintő, következetesen folytatta apja koncepcióját. A családias légkör továbbra is a legfontosabb terápiás eszköz maradt, a Bellevue klinika egy otthonos svájci panzió képét nyújtotta. 1881-ben Freud apai jó barátja, Josef Breuer felfigyelt a szanatóriumra, és tavasszal ide küldte Anna O.-t (Bertha Pappenheim) morfiumelvonó kúrára. 1893-ban Freud és Breuer ismét Bellevue-be küldték közös páciensnőjüket.[13]

Ludwig Binswanger (1881–1966) ebben a világban nőtt fel. Édesapja, Robert előírásai és szokásai abszolút törvényt jelentettek számára, már a gimnáziumi évei végén eldöntötte: pszichiáternek tanul és a családi hagyomány követője lesz. Orvosi tanulmányait 1900 és 1906 között Lausanne-ban, Zürichben és Heidelbergben végezte. Már ezekben az években intenzíven tanulmányozta a pszichoanalízist. 1906 júniusától a zürichi Burghölzli[14] pszichiátriai klinikán vállalt asszisztensi teendőket,[15] itt C. G. Jung tanítványaként írta disszertációját.[16] Jung 1900 decemberétől dolgozott Burghölzliben, először gyakorló orvosként, később főorvosként. 1906-ban itt végezte híres szóasszociációs kísérleteit, melyben Binswanger is részt vett. Ebben az időszakban Eugen Bleulerrel is kapcsolatban állt, aki Auguste Forellel együtt vezette a Burghölzli klinikát. Jung 1907-ben mutatta be Binswangert Freudnak, akivel az első találkozástól kezdve lassan kibontakozó, életfogytig tartó barátság fűzte össze, a pszichoanalízisről vallott eltérő nézeteik ellenére.

Ludwig Binswanger és Sigmund Freud kapcsolata[17]

Freud a Binswangerrel való első találkozáskor már ötvenegy éves volt, huszonöt évvel idősebb mint Binswanger. Barátságuk emlékét megörökíti a har-

[13] Fichtner 1992: XIV.

[14] A Burghölzli a zürichi kanton elmegyógyintézete, valamint a zürichi egyetem pszichiátriai klinikája. Jung 1908-ban főorvosként dolgozott itt. Sok híres személyiség vendégeskedett és dolgozott itt, ez idő tájt : Karl Abraham, Assagioli, Ludwig Binswanger, Décsi Imre, Max Eitington, Ferenczi Sándor, Ernest Jones, Rorschach, Sabine Spielrein. (Freud–Ferenczi levelezés, I/1., 2F, valamint Franz Riklin, Hermann Nunberg [Fichtner 1992: XVI.])

[15] Ebben az asszisztensi pozícióban, a férfirészlegen elődje Karl Abraham volt, aki „személyesen visszafogott volt, de nagyon intelligens" (Binswanger 1956: 9–13.; Herzog 1991.)

[16] Binswanger disszertációjának témáját Jung javasolta: „A pszichogalvanikus reflexjelenségek az asszociációs kísérletekben" címmel. (Binswanger 1956: 9–13.)

[17] Binswanger Freuddal való kapcsolatának felderítésekor a Ferenczi Sándorral kapcsolatos adatokat is szem előtt tartjuk, lévén Ferenczi Freud egyik, talán legközelebbi barátja.

minc éven át tartó levelezés, valamint Binswanger visszaemlékezései.[18] 1907 márciusában Junggal és felségével érkezett Bécsbe, ahol közel két hetet töltött. Részt vett a Szerdai Társaság ülésein és különböző előadásokon, a legnagyobb hatást azonban az esti együttlétekkor tette rá Freud, amikor a dolgozószobájában beszélgettek. Mindez fesztelen, barátságos légkörben zajlott, melyen átsütött Freud személyiségének nagysága: kimondhatatlan, mélyreható és nagymértékben ösztönző módon válaszolta meg a fiatalok kérdéseit. Freud szívesen fogadta Binswangert: ismerve családját – Otto Binswangerrel 1894-ben személyesen is találkozott[19] – mindenekelőtt azt várta, hogy összekötő kapocs lesz a pszichoanalízis és az intézményes pszichiátria között. Noha Binswanger tényleg a pszichoanalitikus kezelési technikát alkalmazta, sohasem lett a pszichoanalitikus mozgalom híve. Ismeretelméleti és filozófiai, antropológiai nézőpontból számára a freudi tan több ponton kiegészítésre szorult. Levelezésük bizonyíték arra, hogy az eltérő nézetek ellenére is meg lehet őrizni egy barátságot, kellő tisztelettel és elfogadással.[20] Freud élete vége felé ezt írta Binswangernek: „Egészen eltérően sokan másoktól, ön nem engedte, hogy intellektuális fejlődése, ami egyre inkább eltávolodott az én befolyásomtól, a személyes kapcsolatunkat megzavarja, és maga nem is tudja, hogy az ilyen finomság milyen jólesik az embernek."[21] Az első látogatás mély nyomot hagyott Binswangerben is: csaknem ötven évvel később is dicsérte a könnyed, barátságos atmoszférát, Freud egyszerűségét, nyitottságát és jóságát.[22]

Az első találkozás után Binswanger 1907 áprilisától 1908 júniusáig Jénában, a pszichiátriai egyetemi klinikán dolgozott Otto Binswanger nagybátyjánál, aki már 1907. május 29-én megbízta egy komoly hisztériás esettel. Binswanger a páciensnőt pszichoanalízissel kezelte, mint későbbi betegeit is; ebben az időben még azt gondolta, csaknem minden pácienst analizálni kell.[23] Később, tíz év kemény munka és csalódás árán látta be: pácienseinek csak meghatározott része analizálható. Itt ismerkedett meg leendő feleségével, Hertha Buchenbergerrel, aki ápolónőként dolgozott ugyanazon a klinikán. 1908 júliusától apja intézetének munkatársa lett, és már 1910-ben át kellett vennie a Bellevue vezetését, apja korai halála miatt. Freudot másodszor 1910. január 15–25 között látogatta meg feleségével, Herthával Bécsben, melynek emlékét a Freud–Ferenczi levelezés is őrzi.

[18] Freud–Binswanger 1992; Binswanger 1956.

[19] Fichtner 1992: XI.

[20] Mint ismeretes, Freudnak felbomlott a kapcsolata Breuerrel, Fliess-szel, Adlerrel, Stekellel és Junggal. A Binswangerrel folytatott levelezése megcáfolja azt az újra és újra hangoztatott kritikát, miszerint ő intoleráns és zsarnoki lett volna (Freud–Binswanger 1992.).

[21] Freud–Binswanger 1992: 2.

[22] Binswanger 1956: 9–13.

[23] Fichtner 1992: XVIII.

Freud már 1910. január 1-én kelt levelében meghívta Ferenczit, aki véletlenül félreolvasta a Binswanger nevet, és Abrahamra gondolt. Válaszolt is másnap Freudnak, melyben bizonytalanságát fejezte ki az Abrahammal való találkozás miatt; fontosnak érezte, de nehéz volt döntenie. Be is vallotta Freudnak: „úgy viselkedem, mint egy kényszerneurotikus".[24] Még szerencse, hogy újraolvasta levelét, és korrigálhatott: „Az átkozott testvérkomplexus még mindig bolondot űz belőlem. Nyilvánvalóan szorongtam tőle, hogy Abraham lesz a vendég."[25] Érdekes, hogy innentől fogva Freud minden levelében, melyben Binswangerről szó esik, zárójelben odateszi: „az Ön Abrahamja". Ferenczi ebben a levelében még úgy nyilatkozik Binswangerről, hogy nagyon szívesen utazik vele egy időben Bécsbe. Freud 1910. január 10-i levelében pontosítja Ferenczinek Binswangerék érkezésének időpontját, és javasolja, hogy a hétvégén látogasson el. „Nagy felüdülést fog jelenteni a hölgyeknek [Ferenczi érkezése], akikből nem vált ki akkora rokonszenvet [Binswangerék érkezése], mint vendégeink egyébként szoktak."[26] Nincs pontos adat arra nézve, hogy ez alatt mit is értett Freud. Feltételezhetően a túl hosszú ott tartózkodásra utalhatott. „Január 15-én szombaton reggel érkeznek Bécsbe Binswangerék (»Abraham«). A fő feladatot a rákövetkező vasárnap jelenti majd."[27] Ferenczi 1910. január 14-én ezt írja: „Szívélyes üdvözletem az egész családnak, valamint Binswanger kollégának és feleségének."[28] Négy nappal később viszont már vegyes érzelmekkel nyilatkozott a Bécsbe utazásról. Valójában ő csak Freuddal szeretett volna találkozni, Binswangerék személye, a találkozás lehetősége egyáltalán nem lelkesítette. Két dologtól tartott: egyrészt, hogy a svájci vendégek hosszas ottléte miatt ő már nem tűnne kívánatosnak, másrészt, „hogy a végén mégiscsak összetalálkozom Binswangerékkal, és Önnel nem tudok négyszemközt beszélni".[29] Freud biztatására – „Binswangerék nem fárasztóak"[30] – Ferenczi rászánta magát, hogy segítsen szórakoztatni Binswangeréket, ám indulása napján visszamondta az utazást. Depresszióba esett, így sem Freuddal, sem Binswangerékkel nem tudott találkozni. Talán magának sem vallotta be, hogy nem lehetett véletlen az Abraham-félreolvasat: Binswangerrel szemben hasonlóan ambivalens érzelmekkel viseltethetett, ám míg Abrahammal kapcsolatban szakmai féltékenység volt az ok elsősorban, Binswangerrel szemben emellé még személyes féltékenység is járult. Utólag nyíltan bevallotta: „Talán jó, hogy Binswangerék jelenléte visszatartott a bécsi látogatástól…"[31] Freud

[24] Freud–Ferenczi 2000: 97 Fer.
[25] Uo.
[26] Freud–Ferenczi 2000: 99 F.
[27] Freud–Ferenczi 2000: 100 F.
[28] Freud–Ferenczi 2000: 102 Fer.
[29] Freud–Ferenczi 2000: 104 Fer.
[30] Freud–Ferenczi 2000: 105 F.
[31] Freud–Ferenczi 2000: 107 Fer.

Binswangerék elutazása után megnyugtatta Ferenczit: „Jól tette, hogy a múlt hétvégén nem jött, Binswangerék csak tegnap utaztak el. Egyetlen szót sem tudtunk volna beszélni egymással."[32]

Binswangert nem csak olvasmányai befolyásolták, hanem személyes találkozásai filozófusokkal, pszichológusokkal, művészekkel, zenészekkel, filológusokkal és orvosokkal. 1911 áprilisában hallott egy előadást Hugo Liepmantól „Wernicke befolyása a klinikai pszichiátriára"[33] címmel, amely nagy hatást tett rá: elhatározta, megírja, Freud milyen befolyással bírt a klinikai pszichiátriára. Hamar rájött azonban: a pszichoanalízis tudományos-teoretikus értékeléséhez hiányoznak bizonyos előfeltételei, ekkor kezdte intenzíven tanulmányozni Bergsont és Husserlt.

A második bécsi látogatás után két évvel később, 1912 pünkösdjén, május 25–28-án Freud rövid látogatást tett Kreuzlingenben Binswangernél, akit akkoriban operáltak rosszindulatú tumorral. „Már régóta megígértem Binswangernak, hogy meglátogatom, úgy fogadott mint az atyaúristent."[34] A látogatásra Binswanger így emlékszik: „…látom Freudot St. Margrethenből érkezve, nagyon frissen és fiatalosan leszállni a vonatról. Örültem jövetelének, csak az az érzés aggasztott, hogy nem tudom majd viszonozni áldozatát, hogy időt és fáradságot nem kímélve eljött".[35] Freud kreuzlingeni látogatása töréspontot jelentett a Junggal való kapcsolatában. Jungnak rosszul esett, hogy Freud nem értesítette idejében a látogatásáról, így nem is tudtak találkozni. 1912. június vége felé érlelődött meg Freudban a Junggal való szakítás gondolata. Ez év novemberében Jung már ellenségének nevezte Binswangert és Häberlint,[36] akik Freudhoz ekkor már igen közel álltak. Noha Binswanger Jung tanítványa volt, személyes vonzódás sohasem fűzte hozzá. Freud még a híres kreuzlingeni látogatás után így írt Ferenczinek: „Binswangerről Ön is tudja, hogy rendkívül tisz-

[32] Freud–Ferenczi 2000: 108 F.

[33] Liepman 1911., id. Fichtner 1992: XX.

[34] Freud–Ferenczi 2002a: 302 F.

[35] Binswanger 1956: 9–13.

[36] Paul Häberlin (1878–1960) svájci filozófus, pedagógus és pszichológus, Jung szülővárosában, Kesswilben született. Filozófiaprofesszori posztot töltött be Bernben 1914–1922 között, majd Baselben (1922–1944). Akadémikusként olyan szellemi miliőt hozott létre maga körül, melyben e három tudományterület kölcsönösen kiegészítette egymást. Így ír: „Filozófus az, aki meg akarja érteni az életet. Méghozzá alaposan, nem felszínesen vagy körülbelül. Ez meghatározza az elmélet kifejezését, ez belátás. Az életet érteni azt jelenti: vezetése alatt valódi belátásra tenni szert." Häberlin legfontosabb levelezőpartnere Binswanger volt, akivel több mint fél évszázadon át (1908–1960) levelezett. Levélváltásuk fontos kiegészítője a Freud–Binswanger-levelezésnek; általa a mélylélektan történetének ez idáig kevésbé ismert részletei is föltárulnak. Freud 1910. március 3-án írt neki először. A Häberlin–Binswanger levelezés először 1997-ben jelent meg, újabb kiadása egy évvel később, melyben 41, a korábbiakban még nem publikált levél található Freudtól, Jungtól, Jasperstől, Heideggertől, Ludwig Franktól és Eugen Bleulertől (Häberlin–Binswanger 1997.).

tességes, komoly és becsületes, nem nagyon tehetséges, de ezt tudja is, ezért ilyen szerény."[37]

Egy évvel később, 1913. május 17–18-án Binswanger, Häberlinnel együtt, meglátogatta Freudot Bécsben, amit Freud nagyon örvendetesnek tartott. Bár Ferenczinek jó előre jelezte, mikor érkeznek vendégei és őt is meghívta, Ferenczi ismét nem utazott el. Freud 1914. október 14-én kelt levelében Ferenczinek dicséri Binswanger munkáját.

A következő, negyedik Binswanger–Freud találkozásra 14 évvel később, 1927 szeptemberében került sor Semmeringen. Ez idő alatt Binswanger gondolkodása sok mindenben változott, miközben folyamatosan leveleztek. Bergson, Husserl és Natorp hatására a tízes évek közepén írni kezdett egy két kötetes művet az általános pszichológiáról, melynek első kötete 1922-ben jelent meg: *Einführung in die Probleme der allgemeinen Psychologie* [Bevezetés az általános pszichológia problémáiba].[38] A könyv második kötete, melynek fejezeteit folyamatosan elküldte Freudnak,[39] sohasem jelent meg, kézirata pedig eltűnt. A könyvet Freudnak és Bleulernek szentelte, ám egyik sem reagált kellő elismeréssel. Binswanger 1923. augusztus 10-én személyesen találkozott Husserllel, aki 15-én meglátogatta Kreuzlingenben, és előadást tartott a fenomenológia lényegéről. A húszas években Binswanger a fenomenológia, a hermeneutika és Martin Buber iránt érdeklődött, fokozatosan tovább távolodva a freudi perspektívától.[40]

Újabb fordulatot jelentett gondolkodásában Heidegger *Lét és idő* című művének megjelenése 1927-ben. Binswanger 1929 januárjában személyesen is megismerkedett Heideggerrel, ez a találkozás a tiszta fenomenológiától egy fenomenológiai ontológia felé fordította.[41] Ekkor a módszertani szemléletről az antropológiaira helyezte a hangsúlyt. Megpróbálta, hogyan lehet összeegyeztetni a pszichoanalitikus álomanalízist a jelenvalóléttel, mint világbanbenne-léttel és a husserli fenomenológiával. Ebből a próbálkozásból született az *Álom és egzisztencia* című írása 1930-ban, melynek francia kiadásához Foucault írta a bevezetőt.[42] Binswanger rámutat, hogy a jelenvalólét jellegzetes jelentésirányainak, létmódjainak feltárásához a térbeliség, a felemelkedés és alászállás értelmezése elengedhetetlen. A végtelenség megélésének tudattalan vágya falakba ütközött – Binswanger értelmezése szerint Freud analízise nem haladja meg a szemantikai funkciót, a morfológiai és szintaktikai szerke-

[37] Freud–Ferenczi 2002a: 302 F.
[38] Binswanger 1922.
[39] Freud–Ferenczi 2003: 701 F.
[40] Boeree 1997.
[41] Fichtner 1992: XXIII.
[42] Binswanger elsősorban Freud álomanalízisével (Freud: Álomfejtés, 1900. Magyarra ford. Hollós István. Budapest, 1935, 1985, 1992) kapcsolatban fejtette ki álláspontját ebben a munkában, mely első tanulmányainak egyike volt a *Daseinanalyse* tárgykörében (Foucault 2000: 13–60.).

zet homályban maradt. A morfológiai szerkezet, az álombéli térbeliség formái az egzisztencia értelmét fedik fel;[43] az ontológia ezen a ponton érinti, és egészíti ki először a pszichoanalízist: az emberi egzisztencia ontológiailag a világban-benne-lét által definiálódik, mely a megélt, a minket körülvevő világgal való szerves összefonódást jelenti. Nem különíthető el az én mint szubjektum és a világ mint objektum, a világ az ember maga, ebben az értelemben az egzisztenciája betölti a teret és egyben jelentéssel ruházza fel; hányadán áll a dolgokkal, önmagával. Az egzisztencia értelmét így a világ, a megélt tér hordozza. E tény magyarázatára szolgál, hogy az ontológia kitágítja a pszichoanalízis tér- és időfogalmát, ezáltal tudja az emberi létmódok még több lehetséges jelentését felfedni. Ezáltal nyer térbeliséget a lelki struktúra, mivel ez ontológiailag mindig több lesz, mint id, egó, szuperegó; a horizontális értelmezés kibővül a vertikális dimenzióval.

Binswanger 1932. április 22–23-án ötödik alkalommal látogatta meg feleségével Freudot Bécsben. Így emlékszik rá Binswanger: „Szellemileg nagyon friss volt, és egész fellépésében semmit sem változott."[44] A rövid látogatás alatt sokat beszélgettek könyvekről, gyermekeikről, a sorsról, Freud dedikált egy könyvet Hilda Binswangernek. A találkozás inkább formálisnak nevezhető, mint tartalmasnak.

Antropológiai szemléletének megerősödéséhez időközben még két kiemelkedő gondolkodó járult hozzá: Theodor Haering, akivel 1923 óta volt baráti kapcsolatban és Martin Buber, akit 1933-ban ismert meg.

Binswanger 1936. május 7-én Bécsben, Freud nyolcvanadik születésnapjára írt előadásában[45] már határozottan állást foglalt a fenomenológiától az antropológia felé fordulása mellett. Az antropológiai szemléletet nem a hagyományos értelemben használja: nem az emberi jelenvalólét értelemadása, nem az ember helyének megtalálása a kozmoszban, hanem az emberi valóság, az emberi lét megértése és eredendő alapirányultságainak feltárása.[46] Ez az antropológiai megközelítés akarva-akaratlan a biológiai-természettudományos módszertan kritikája. Az esszében Binswanger rámutat: Freud alakja és munkássága kitűnően példázza determinisztikus elméletének korlátait.[47] A személyes felelősség fontosságára hívja fel a figyelmet: „Az, hogy életünket az élet erői határozzák meg, csak egyik fele az igazságnak; a másik fele az, hogy mi határozzuk meg ezeket az erőket, sorsunkként."[48] Ekkor találkozott hatodszor, egyben utoljára Freuddal.

[43] Foucault 2000: 44.
[44] Binswanger 1956: 9–13.
[45] Binswanger 1936.
[46] Fichtner 1992: XXIII–XXIV.
[47] Yalom 2003: 209.
[48] Uo.

Freud sajnos már nem érhette meg Binswanger fő művének megjelenését 1942-ben, a *Grundformen und Erkenntnis menschlichen Daseins* [Az emberi jelenvalólét alapformái és megismerése][49] címmel. A mű főként a Freuddal és a kortárs filozófusokkal való elmélyült foglalkozás eredményeként az első olyan publikáció, mely a létanalízis témakörében született. Ezt számtalan létanalízisről szóló írás követte. 1956-ban, negyvenöt év után lemondott a Bellevue klinika főorvosi pozíciójáról, de a tanítást és az írást egészen haláláig folytatta.[50] A klinika vezetését Wolfgang Binswanger vette át, azonban 1980-ban gazdasági okokból be kellett zárni. 1986-ban az egész épületkomplexumot eladták.[51]

Binswanger élete utolsó két évtizedében új filozófus barátra lelt Szilasi Vilmos[52] személyében, aki korábban Heidegger tanítványa és Husserl munkatársa volt. 1947 májusától csaknem évente találkoztak; Szilasi arra ösztönözte, hogy foglalkozzon Husserl kései műveivel. 1954-ben, Freud 100. születésnapjának emlékére írta meg Freudra való visszaemlékezéseit.[53] Amikor először járt a londoni Freud-házban, ezt írta naplójába: „Freud mégiscsak az én legnagyobb emberi tapasztalatom, – tapasztalatom a legnagyobb emberrel, akivel találkoztam."[54] Binswanger 1966. február 5-én halt meg Kreuzlingenben. Hagyatékát ma a Binswanger Archívum őrzi a tübingeni egyetemen.

A létanalízis útjai Binswanger után

A létanalízis fejlődésének szempontjából döntő jelentőségű volt a második világháború, hiszen ezt követően Binswanger munkásságával párhuzamosan a létanalízis új iránya bontakozott ki. Képviselői, Medard Boss (1903–1990) és Gion Condrau a heideggeri ontológiára és az emberi létezés fenomenológiai szemléletére helyezték a hangsúlyt, melyet a neurózisok elméletében és a terápiás gyakorlatban kívántak kamatoztatni.[55] Boss első publikációi még egyértelműen Ludwig Binswanger hatása alatt íródtak, később hirtelen eltávolodott tőle. Boss már az 1947-es madridi konferencián döntő kritikával illette Freudot, Jungot és Binswangert, akivel ez a konfliktus kapcsolatuk megszakadásához vezetett.[56] Boss ekkora már szoros személyes és tudományos kapcsolatot épí-

[49] Binswanger 1942.
[50] Boeree 1997.
[51] Herzog 1991.
[52] Szilasi Vilmos (Wilhelm Szilasi) (1889–1966) magyar származású filozófus, 1918-ban professzor Budapesten, 1947-től professzor Freiburgban (Herzog 1991).
[53] Binswanger 1956.
[54] Tagebuch VIII. (FAB), 126. Id.: Fichtner 1992: XXVII.
[55] Condrau 2003.
[56] Uo.

tett ki Heideggerrel. Binswanger – Husserl nevében is – úgy érezte, Boss és Heidegger elárulta. Nyilvánvalóan elutasította a létanalízis intézményesítését és az alapkutatásokra koncentrált inkább. 1970-ben Boss és Condrau megalapították a Létanalitikus Pszichoterápia és Pszichoszomatika Zürichi Intézetét,[57] amely később Medard Boss Alapítványként vált ismertté. Heidegger 1959-től 1959-ig Boss zollikoni házában tartott szemináriumokat orvosoknak, pszichiátereknek, tanítványoknak, melyeken saját elképzeléseit próbálta minél több szempontból ismertetni,[58] de beszélt a pszichológiáról és a pszichoterápiáról is. A pszichoanalízisről szólva is inkább saját filozófiáját világította meg, és nem a pszichoanalízisre és létanalízisre vonatkozó elképzeléseit.[59] A létanalízis svájci szakmai szövetsége 1984-ben jött létre.

Ludwig Binswangert 1941-ben a baseli egyetem filozófia díszdoktorává avatták, 1959-ben a freiburgi egyetem orvosi karán kapta meg ugyanezt az elismerést. Tudósként, kutatóként, terapeutaként számtalan tudományos szövetség tagja volt. Személyének tisztességét, őszinteségét hűen példázza a Freuddal való kapcsolata; mindazoktól, akiktől tanult, valójában független tudott maradni és volt bátorsága a saját gondolati útját járni. Heideggeriánus éppoly kevéssé lett, mint freudiánus. Hitte és tudta: a világ egy megértési horizont, melyen keresztül az ember maghatározza önmagát; hogy a fájdalom az önmeghatározás szerves része, és ebben a folyamatban elengedhetetlenül szükség van a filozófia gyógyító erejére.

Irodalom

Binswanger, L. (1922): *Einführung in die Probleme der allgemeinen Psychologie.* Berlin: Springer-Verlag.

Binswanger, L. (1936): *Freuds Auffassung des Menschen im Lichte der Anthropologie.* Ausgewählte Vorträge und Aufsätze. Bd.1.

Binswanger, L. (1942): *Grundformen und Erkenntnis menschlichen Daseins.* Zürich: Max Niehans 4. Aufl. München: Ernst Reinhardt 1964.

Binswanger, L. (1956): *Erinnerungen an Sigmund Freud.* Bern: Francke.

Boeree, C. G. (1997): *Ludwig Binswanger.* www.ship.edu/-cgboeree.

Condrau, G. (2003): *Daseinanalytic Psychotherapy.* www.daseinanalyse.com.

[57] *Zürich Institute for Daseinanalytic Psychotherapy and Psychosomatics.* Lásd: Condrau 2003.

[58] A szemináriumok igen változatos anyaggal büszkélkedhettek, volt szó például a természettudományok törvényszerűségeiről és kauzalitásáról Kant, Galilei és Newton elméletei alapján, elemezte a tér, a mozgás és az idő oksági viszonyait, Einstein relativitáselméletét az idő tükrében, a test–lélek problematikát és a pszichoszomatikát, volt szó a klasszikus fizika és az atomfizika általános alapvonásairól, a stresszről és a pszichiátriáról (Heidegger 1987: 19–28.).

[59] Vajda 1993: 55.

Fichtner, G. (1992): *Einleitung.* In: Sigmund Freud Ludwig Binswanger Briefwechsel 1908–1938 S. Fischer.
Foucault, M. (2000): Bevezetés Binswanger Álom és egzisztencia című művéhez. In: *Nyelv a végtelenhez Tanulmányok, előadások, beszélgetések.* Latin Betűk, Debrecen.
Frenzel, I. (1993): *Nietzsche élete és munkássága vallomások és dokumentumok tükrében.* Pesti Szalon Könyvkiadó.
Freud–Binswanger (1992): *Sigmund Freud Ludwig Binswanger Briefwechsel 1908–1938.* S. Fischer, G. Fitchner.
Freud–Ferenczi (2000): *Levelezés* I/1. kötet 1908–1911. Szerk.: E. Brabant, E. Falzender, P. Giampieri-Deutsch Thalassa Alapítvány–Pólya Kiadó, Budapest.
Freud–Ferenczi (2002a): *Levelezés* I/2. kötet 1912–1914. Szerk.: E. Brabant, E. Falzender, P. Giampieri-Deutsch Thalassa Alapítvány–Pólya Kiadó, Budapest.
Freud–Ferenczi (2002b): *Levelezés* II/1. kötet 1914–1916. Szerk.: E. Brabant, E. Falzender, P. Giampieri-Deutsch Thalassa Alapítvány–Pólya Kiadó, Budapest.
Freud–Ferenczi (2003): *Levelezés* II/2. kötet 1917–1919. Szerk.: E. Brabant, E. Falzender, P. Giampieri-Deutsch Thalassa Alapítvány–Pólya Kiadó, Budapest.
Häberlin–Binswanger (1997): *Briefwechsel Paul Häberlin, Ludwig Binswanger 1908–1960.* J. Luczak, Gerhard Fichtner.
Heidegger, M. (1987): *Zollikoner Seminare.* Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main.
Heidegger, M. (1989): *Lét és idő.* Ford.: Angyalosi Gergely, Bacsó Béla, Kardos András, Orosz István, Vajda Mihály. Gondolat, Budapest.
Heidegger, M. (1992): *Az idő fogalma – A német egyetem önmegnyilatkozása – A rektorátus 1933/34.* Kossuth Könyvkiadó, Budapest.
Heidegger, M. (1995): *Költemények – A gondolkodás tapasztalatából.* Societas Philosophia Classica.
Herzog, M. (1991): *Der Begründer der Daseinsanalyse Ludwig Binswanger.* Neue Zürcher Zeitung Nr. 267. 1991. november 16.
Kappeler, A. O. (1880): *Zur Erinnerung an Dr. Ludwig B*. In: Correspondenz-Bl. für Schweizer Aerzte 10.
Yalom, I. D. (2003): *Egzisztenciális pszichoterápia.* Animula, Budapest.
Vajda, M. (1993): *A posztmodern Heidegger.* T-Twins, Budapest.